

Država - kršitelj mednarodne varnosti in sožitja

Janez Pečar *

Vim vi repellere licet
Silo je dovoljeno zavrniti s silo

Zgodovina človeštva je hkrati zgodovina vojn, državnega nasilja, masovnega uničevanja, pobijanja ljudi, posiljevanja žensk, požiganja in naslutene razdiralnosti. Z vojnami med državami, družbenimi razredi, verskimi skupinami, političnimi usmeritvami itd. se sproščajo najbolj nizki nagoni ljudi in povzročajo pojavi in dogodki, ki so v normalnih razmerah - kriminal najhujših razsežnosti. Ker pa se dogajajo zaradi prav določenih interesov, je različnost meril za vrednotenje zla določena že z razlogi za nasilje. To pa je moralni relativizem. Z njim se ob različnih tehnikah racionalizacije opravičuje škoda, storjena nasprotni strani. Zato se večina mednarodnih in drugih sporov še danes rešuje z nasiljem, ki ga monopolizira država. Tako nastaja tudi najrazličnejši državni kriminal v okviru posameznega hegemonizma, dominacije, imperializma, ekspanzionizma, kolonializma itd.

Mednarodno pravo je zlasti v tem stoletju začelo urejati mednarodna in meddržavna konfliktna razmerja. Mednarodna skupnost ustanavlja tudi nekakšen konfliktni menedžment za poseganje v spore. Hkrati s tem pa mednarodni pravni akti, resolucije, deklaracije, konvencije, protokoli in sporazumi kriminalizirajo in penalizirajo moč držav in njihovo vedenje. Kljub politiki zanikanja številnih pojavov, dogodkov in škod, storjenih v mednarodnih razmerjih, ki ogrožajo mednarodno varnost in sožitje, se z delovanjem mednarodnih sodišč in na prav določenih območjih začnejo procesi zoper storilce državnega kriminala in z njimi se hkrati obsojajo države, ki stoje za njimi. Obeta se tudi stalno mednarodno sodišče za vojne zločine, zločine proti človeštvu in druga dejanja - ne nazadnje tudi državnega kriminala.

Ključne besede: država, nasilje, vojna, državni terorizem, mednarodni spopadi, kolektivne varnosti, mednarodno pravo, državni kriminal, politika zanikanja, vojni kriminal.

UDK: 343.353

Kršitve mednarodnega prava ter različnih obveznosti in dolžnosti že od nekdaj v človeški zgodovini privlačijo pozornost, ker so tudi najbolj vidne in povzročajo škodo, ki ni primerljiva z nobenim drugim kriminalom. Za njimi so vedno neki interesi in motivi, zaradi katerih so zlasti v sedanjem času preseženi mnogi vojaški koncepti posamezne nacionalne varnosti. Zato jih večinoma obravnavajo tudi v mednarodnih razsežnostih in ne le na regionalnih ravneh. Kajti **kultura nasilja**, četudi izhaja iz države, postaja čedalje bolj **mednarodno vprašanje**, zaradi česar ustanavljajo najrazličnejše organizacije za vzdrževanje miru, razreševanje mednarodnih konfliktov, morebitno pomirjanje sprtih strani ali celo za nasilno posredovanje v sporih, ki jih konfliktni udeleženci ne znajo urediti sami.

Če odmislimo vse, kar se je na svetu med državami dogajalo doslej, tudi danes zaradi vojn in oboroženih spopadov ni videti konca negotovosti, strahu in napetosti. To potrjujejo spori med bosanskimi Muslimani, Hrvati in Srbi in napetosti med Hrvati in Srbi v vzhodni Slavoniji, Baranji in Sremu; nesoglasja med Srbi in Albanci na Kosovu in krizna

žarišča v vzhodni Makedoniji, hkrati ko ima slednja še vedno spor z Grčijo že samo zaradi imena - kolikor se ozremo na nekdanjo Jugoslavijo. Nerešen je spor med Albanijo in Grčijo zaradi severnega Epira, prav tako med Grčijo in Turčijo zaradi Cipra. Mednarodni spori so na severnem Irskem, posebno narodnostno vprašanje so Baski v Španiji, Gorski Karabah, Čečenija, Kurdistan, Palestina, Afganistan, Kašmir, Šri Lanka, Vzhodni Timor, Tajvan, Koreja, osrednja Afrika, Alžirija, problematični so odnosi med Indijo in Pakistanom. Ne ve se, kaj se bo dogajalo s Hong Kongom. Države Magreba imajo težave z islamskim fundamentalizmom. Zbignew Brzezinski, nekoč ameriški svetovalec za nacionalno varnost meni, da bo veliko območje t.i. "črne luknje" mednarodnih nemirov segalo od Balkana, južnih republik nekdanje Sovjetke zveze in Kitajske do srednjega in bližnjega Vzhoda¹.

Pred koncem 2. tisočletja se je pokazalo, da zlasti razpad velikih državnih ureditev pelje k različnim nacionalnim, političnim, socialnim, kulturnojezičkovnim, verskim in drugim poskusom ustvarjati lastno identiteto velikih skupin in s tem tudi

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, 1000 Ljubljana, Rozmanova 2.

¹ Osolnik/Humar: Neuspešni pri reševanju zelo starih nasprotij. Delo 3.1.1997, s. 5.; Bohte, G.: "Črna luknja" 21. stoletja. Delo, 3.1.1997, s. 5 in drugi.

samostojnost, mednarodno priznanje, tja do lastne države, kar največkrat ni mogoče doseči na miren način, ampak prek nacionalizmov, fundamentalizmov, tribalizmov, sovraštva in maščevalnosti, torej z vojno. Novi generalni sekretar OZN, Kofi Anan, ni rekel kar tako: "Vojna je poraz diplomacije, diplomacija je prva črta obrambe"².

Za mednarodne oz. meddržavne spore je že od nekdaj značilno, da se večinoma rešujejo s silo. Država nasploh monopolizira silo, ki je vedno nujno zlo, hkrati pa si lasti vrhovno pravico do njene uporabe za doseganje svojih ciljev. Pa ne le država, tudi družbeni razredi in druge skupine so motivirani za uporabo sile pri varovanju ali uveljavljanju svojih narodnostnih, političnih, verskih in drugih vrednot, ki izhajajo tudi iz pravkar naštetih dežel, kjer se v tem času dogajajo svetovno pozornost vzbujajoči konflikti. Tam se vrstijo oboroženi spopadi, masovno ubijanje, seksualizirano nasilje, mučenje ujetnikov, plenjenje, sistematično uničevanje dobrin, teroriziranje prebivalcev, jemanje talcev, nasilne migracije itd. Integriteta držav razpada zaradi notranjih konfliktov in nastaja najrazličnejši državni kriminal. Bogate države pa si čestokrat zatiskajo oči in si z nezakonitimi tajnimi operacijami, vključno s prepovedano trgovino z orožjem, ustvarjajo neizmerne dobičke.

Kriminal države je zato najpomembnejši kriminal 20. stoletja, zlasti v mednarodnem obsegu, še posebej, ker zlorablja politično, ekonomsko in vojaško moč tudi za nasilje, ustvarjanje strahu in negotovosti, človeškega trpljenja neslutnih razsežnosti ter izražanje nenadzorovane samovoljnosti - ne le nad posamezniki ampak nad etničnimi, narodnostnimi in drugimi skupinami ali celo državami (Kitajska nad Tibetom) in predvsem nad šibkejšimi. Ta kriminal je nevaren tudi zato, ker se navzven največkrat kaže kot opravičljiva dejavnost, namenjena nekim višjim smotrom in v korist drugi družbeni skupini, družbi ali državi, kolikor ne posameznemu razredu, elitam, političnim strankam itd. Pri tem gre za kriminal države in ne le posameznikov in skupin. Zato nastaja tudi vprašanje, kdo je sploh lahko resnični storilec v kriminalu močnih, kar je načela radikalna kriminologija³ po letu 1960 z razpravo o velikih kršitvah človekovih pravic kot so: genocid, masovni politični uboji, državni terorizem, mučenja, izgnanostja itd., tja do dosti bolj "čistih" kaznivih dejanj kot so: posilstva, umori, vohunstvo, ugrabitve, telesna ogroženost itd.

Zato velja državo, kot posebnost v dojetanju "kriminalnega sveta", obravnavati z večjo pozornostjo

² Bohte, G.: Konec medenih tednov. Delo, 24.1.1997, s. 3.

³ Cohen, S.: v *Criminological Perspectives*, s. 490.

in doslednostjo v kriminologiji in viktimologiji in širiti njuna področja tako empirično kot teoretično.

1. Mednacionalna (meddržavna) nasprotja

Teorija kaosa⁴ bi verjetno v marsičem prispevala k razumevanju različnih mednarodnih, medetničnih, medverskih in meddržavnih konfliktov, ki se pojasnjujejo še z različnimi gospodarskimi, političnimi, kulturnimi in ne nazadnje z zgodovinskimi utemeljitvami. Hkrati pa je povsem normalno, da vsaka stran, kakorkoli vpletena v določen konflikt, vidi svoje razloge za njegov nastanek, potek in morebitno reševanje. In če tudi so posamezne razmere še tako kaotične, se vendar najdejo razlage, ki zadovoljujejo tiste, ki žele zagovarjati svoja stališča. Vedno gre za iskanje determinizmov, kakorkoli ustvarjenih v določeni konfliktni situaciji, kakorkoli povzročenih zaradi narodnoosvobodilnih vojn, različnih separatizmov in nacionalizmov, boja narodnih manjšin za svoje pravice in sploh oboroženih spopadov, ki tudi danes, toliko let po 2. svetovni vojni, na večini celin niso redkost. Mednarodna nasprotja toliko bolj stopajo v ospredje, kolikor bolj se odmika čas, ko ne govorimo več o hladni vojni in ko svet ni več razdeljen na dva nasprotujoča si blokovska sistema.

Danes je svet marsikje v spopadih zaradi etničnih in verskih raznovrstnosti, zaradi politično vzpodbujanih sporov in spopadov, ki izhajajo še iz časa kolonialnega podrejanja. Niso tako redke intervencije držav čez meje svoje suverenosti, ali posegi zaradi nekkih posebnih interesov kot so: ribiški, bencinski, carinski itd., tja do različnega dojetanja nevarnosti "norih krav". Uporabljajo se različni načini nevojaških sil za doseganje teh ciljev in paravojaške enote za sejanje nemirov in zlorablja opozicijske skupine na tujih ozemljih, razvija se različna separatistična propaganda, in ne nazadnje, ponovno se vzbuja daleč nazaj v zgodovini rojena ksenofobija. Namesto da bi posamezne družbe postajale pričakovani "talilni lonec" (melting pot), se poraja sovraštvo do drugačnih in različnih, ki jih med seboj nasilno izločajo ali pa se povezujejo čez meje držav, od koder dobivajo pomoč in podporo, kolikor ne samo potuhe. Prenekateri mednarodni konflikti niso le grožnja miru, marveč tudi kulturi, blagostanju in življenjskemu stilu. Z neredi se pogosto želi nasilno uveljavljati voljo močnejšega, marsikdaj tudi zaradi nekakih mitologij takšnega ali drugačnega sveta (npr. po barvi kože, po fundamentalizmih), zaradi prav določenega političnogospodarskega sistema, vključno z izkoriščanjem bogastva neke države in njene narave. Celo veroizpoved se vsiljuje kot rešitev in z njo prihaja do internacionalnega terorizma.

⁴ Henry/Milovanovic, s. 212/3.

Zato s tovrstnim nasiljem vključno s kriminalom zoper človeštvo, z vojnim kriminalom in genocidom, pridejo ponekod celo do prepričanja, da je Zahod sovražnik neke religije in kot tak ni poklican voditi sveta, ker je prihodnost prav v religiji, ki se temu upira. Razvoj "novih nacionalnosti" vzbuja strah pri posameznih državah pred razkrojem, zato se branijo osamosvajanja z (ne)dopustnimi in razpoložljivimi sredstvi. Nasilje za ohranjanje statusa quo je zato instrumentalno, politično, ideološko in čustveno. Države se opirajo na nacionalizem in etnocentrizem, podpirajo optantske zahteve, obujajo že pozabljene okupacijske sanje ali se sklicujejo na žrtve, ki so jim bile povzročene z druge strani (pri nas "fojbe" v Italiji, delovanje Heimatdiensta v Avstriji itd.).

Ponekod podpirajo gverilo sosednjih držav (Uganda, Ruanda in Burundi, v Zairu) ali onemogočajo odpor domačega prebivalstva, vodijo oborožen boj z brutalnimi poboji, požiganjem, rušenjem, ropanjem, posiljevanjem in izgonom prebivalstva, (Čečenija, Bosna in Hercegovina, Ruanda, Timor); pobijajo v spopadih nesodelujoče prebivalstvo in povzročajo masovno begunstvo, (Tutsi, Hutuji, Somalci, BiH, Irak in Turčija s Kurdi); z okupacijami nastajajo najrazličnejši problemi (Irak v Kuvajtu), ki jih je treba reševati kasneje in vračati odškodnino ali se "spravljati" zaradi različnih povračilnih ukrepov (npr. Nemčija in Češka).

Kolikor sodobne države v posameznih delih sveta in zaradi različnih interesov ne nastopajo javno z oboroženimi silami, paravojaškimi enotami in drugimi organiziranimi skupinami, uporabljajo sredstva in metode tajnih služb in podtalnega delovanja. V tem prednjačijo vse najmočnejše države - z ZDA na čelu - in več držav, ki zlasti v regionalnem smislu pomenijo neko "silo, ki si po svoje prilagaja svet okoli sebe, da bi ohranile določeno prednost tako politično kot gospodarsko. Če te "dominacije" ni mogoče vzdrževati docela sporazumno in v okviru mednarodnih dogovorov in sporazumov, bilateralno ali multilateralno prihajajo v poštev še državni terorizem in različni "komandosi", teroristične grožnje (npr. med Izraelci in Palestinci), neposredno maščevanje in povračilo ali vsaj ustanavljanje in podpiranje podtalnih organizacij in upornikov (nacionalističnih, verskih, separatističnih in drugih).

Vojna je gotovo najhujše zlo, ki se lahko zgodi človeštvu. V njej je večinoma dopustno vse, kar je v mirnem času prepovedano. Zato se z vojno sproščajo najbolj nizki nagoni ljudi na eni strani in veličastno herojstvo na drugi. Razločevanje obeh skrajnosti je pogosto zelo težavno in odvisno, s katere strani se kaj ocenjuje kot takšno. Toda tudi za omejevanje skrajnega zla v spopadih, za katerimi stoji država, si je človeštvo postavilo pravila. Pravila za humaniziranje zla, da bi se dojemalo drugače. In prav v tem je problem. Ali zlo sploh še ostane zlo, če za njim stoji država zaradi nekaterih interesov in visokih ciljev?

2. Različnost meril

Z "zamisljivo o kriminalu, ki je moralno sestavljena kategorija, se znajdemo tudi v kritičnih in konfliktnih presoajah. Resnično, če govorimo o kriminalu kot kršitvi človekovih pravic, družbeni škodi ali o družbenih pravicah, je za vsako od teh opredelitev značilno, ker je ena od njih moralna"⁵. Kriminal države pri tem ne more biti nobena izjema, saj ustvarja posledice, ki se ne morejo meriti z nobenim drugim kriminalom. Še zlasti, če gre za vojne, državni terorizem, genocid in etnično čiščenje in vse, kar se povezuje z rabo nasilja in prisile, ki jima služi sodobna oborožitev, vključno s psihološko vojno. Z njo se demonizira nasprotnika. Človeške skupine se zato med seboj sovražijo, ubijajo in pokončujejo druga drugi vse, kar dosežejo. In to navadno počenjajo z največjim zadovoljstvom. Z njihove strani s popolno moralno upravičenostjo, tja do heroizma in pogosto nepojmljivega žrtvovanja za neke ideale. Ti se kasneje razblinjajo v nič. Zato so bile tudi vse žrtve popolnoma zaman. Na to nas opozarja tudi tale "naš čas" razvrednotenja nekoč ključnih vrednot.

Toda oboje, tako nasilje države kot viktimizacija, ki jo ustvarja z najrazličnejšim ravnanjem, ki bi bilo v mirnem času kriminal - celo globalnih razsežnosti, se pojmujeata z različnimi merili. Navadno odvisno od tega, na kateri strani je ocenjevalec. Zato je uboganje ukazov, izvrševanje akcij, zatiranje in uničevanje nasprotnika, separatistično ravnanje, destabilizacija nasprotnika, gospodarsko oškodovanje, kratenje pravic ljudem, izražanje sovražnosti, odtegotanje varstva, prisiljevanje ljudi k delovanju, ki nasprotuje njihovemu prepričanju, etnično diskriminiranje in segregacije itd., tja do pripravljanja ljudi h kolaboraciji, ki ji večina nasprotuje, takšno delovanje, ki ločuje in razceplja prebivalstvo. Kasneje zaradi "zgodovinskega spomina", kar se dogaja tudi pri nas, nastajajo najrazličnejše travme, potreba po "urejanju zgodovine", vključno z lustracijskimi ukrepi po eni strani in klicanjem po spravi po drugi, kar pa udeleženci preteklosti razumejo vsak po svoje. Odvisno od tega, kaj je kdo bil, kaj je počenjal, koliko hudega je storil in ne nazadnje, vsak raje vidi krivdo na drugi strani in predvsem ne na svoji, pa če je ravnal še tako napačno.

Različnost meril za vrednotenje zla, ki ga kakorkoli povzroči država s svojimi interesi in ko ustvarja škodo kakršenkoli razsežnosti - je ustvarjena že z razlogom za nasilje in prisilo, npr. v vojni, z okupacijo, z državnim terorizmom, z rasnim razločevanjem itd. tja do odklanjanja političnega azila

⁵ Henry/Milovanovic, s. 104.

tistim, ki bi ga morali dobiti. Vsaka država zaradi zaščite svojih namenov, zavarovanja svojih ciljev, uveljavljanja nujno ustvarja prav določen moralni relativizem "pravic", ki so čestokrat sporne in drugih razlogov, s katerimi določa (politične - če ne moralne) poglede na prav določen položaj. Tega je ustvarila, da bi nekaj dosegla, ali če je bila privedena v razmere, zaradi katerih mora ukrepati, pa utemeljuje svoje postopke tudi zaradi ustvarjanja ustrežnejših posledic zanjo.

Psihološka vojna je zato v vsaki državi potrebna zaradi politične socializacije ljudi in njihove moralne mobilizacije. Vsaka v konflikt vpletena stran pričakuje žrtvovanje tako v napadu kot v obrambi. In že samo to je potem razlog za različnost meril pri razumevanju dejstev, ki so marsikdaj daleč od resničnosti - kot kaže človeška zgodovina.

Nerazumevanje mnogih svetovno pomembnih dogodkov, dvoličnost politike velikih sil ali celo mednarodnih organizacij, sprejemanje posameznih okupacij kot izvršenega dejstva, brezbržnost ob prepovedani mednarodni trgovini z orožjem, neukrepanje ob potrebnih podpori posameznih držav eni izmed v konflikt vpetih strani, neodzivanje na intervencije v drugih državah ali podpiranje različnih narodnostnih, etničnih, verskih in drugih separatizmov itd., so prav tako pojavi v mednarodni skupnosti, ki kažejo na razločke v "politično-strateškem" pojmovanju, kaj se kje dogaja. In iz tega izhaja opredeljevanje za stran v sporu in za odgovor na vprašanje, komu kaj koristi in kdo bo imel škodo, odvisno od tega, ali je prijatelj ali nasprotnik. To se danes vidi v sporu med Turčijo in Grčijo, pri obravnavanju kurdskega vprašanja, pri reševanju bosanske problematike, kjer vsakdo dokazuje svojo suverenost, pri Makedoncih, ki naj bi bili ali Bolgari ali Grki ali južni Srbi, pri vlogi svetega džihada proti cionizmu v Ameriki in drugod, v ugotovitvi, da so nekatere države velike podpornice svetovnega terorizma, v izraelskem kolektivu kaznovanjem Palestinev za dejanja posameznikov, v spopadih med zairsko vojsko in ugandskimi uporniki in ugandsko vojsko ali zairskimi in hutujskimi milicami, na to kaže rusko vmešavanje v tadžikistansko državljansko vojno itd. Znano je, da se poseganje ali neposeganje v razmere drugod, ali celo ukrepanje mimo resolucij mednarodnih organizacij in v nasprotju z različnimi sporazumi in dogovori itd. izrablja za doseganje nekaterih posebnih državnih, političnih interesov ali celo uspehov pri volitvah, zlasti v velikih državah.

Skratka, država, ki je sredstvo politike ali političnih interesov prevladujočih smeri, ki izvaja dominacijo skupin in posameznikov, ki uporablja tako konvencionalna kot nekonvencionalna in podtalna sredstva, je hkrati tudi inštrument za določanje meril na nekem področju in ne nazadnje tudi vrednotenje, kako dojemati posamezni državi lastno ravnanje. Ker gre povsod za to, je

konfliktnost meril na dlani in razumljiv pojav, le da je škodljiv v globalnosti. In ker je tako, je prav zato tudi v hladni vojni in celo brez nje kakršnokoli reševanje sporov tako težavno in utrudljivo. To potrjuje Bosna, če odmislimo vse drugo, kar se danes dogaja (in kar se je dogajalo v človeški zgodovini sploh). Zato so imeli morda stari Rimljani popolnoma prav, ko so rekli, "Nemo alteri concedit imperium volens" (Nihče ne prepusti prostovoljno oblast drugemu).

3. Mednarodni spopadi in kolektivna varnost

Mednarodne spopade, vojne, državni terorizem in druga dejanja zoper človečnost in mednarodno pravo in še marsikaj, največkrat povzročijo države, ki so kolektivne organizacije. Zato se tako kot pri pravnih osebah kot storilcih, pojavi vprašanje njihove odgovornosti in predvsem, ali je sploh lahko kolektivna oseba oz. organizacija storilec kaznivnega dejanja - sicer povzročenega od velikega števila posameznikov. Slepota in molk mednarodne skupnosti sta dolgo zavlačevala rešitev teh vprašanj. Pogosto je bila tovrstna problematika urejena z bilateralnimi in drugimi ustreznimi dogovori in sporazumi, na katere so se države različno odzivala in pogosto tudi niso spoštovale pogodb, če ne v celoti, pa v posameznih njihovih delih. Zato so nastajali novi konflikti, ali se vsaj nadaljevali stari. Še danes v mednarodnih odnosih ni malo pojavov, ki jih lahko imenujemo hegemonizem, dominacija, imperalizem, ekspanzionizem, kolonializem, tja do okupacij in različnih oblik agresije in meddržavnega nasilja in terorja kot nekakšnega nadomestila za vojno.

Mednarodna skupnost je zaradi političnih interesov pogosto prisiljena najprej samo opazovati pojav "državnega kriminala" in se seznanjati z njim, zbirati podatke in jih analizirati, dokler ne pride do ukrepanja. Zato so v tem pogledu najbolj pomembne mednarodne pogodbe in mednarodno pravo. Mednarodne pogodbe so dogovor, s katerim se izraža soglasje dveh ali več subjektov mednarodnega prava o pravnih obveznostih za rešitev kakšnega vprašanja, pomembnega za mednarodna razmerja. Zato je mednarodno pravo celokupnost pravil, ki urejajo razmere med državami, mednarodnimi organizacijami in drugimi subjekti mednarodnega prava pa tudi življenje mednarodne skupnosti v celoti.⁶

Danes je izredno veliko mednarodnih pogodb, konvencij, sporazumov in dogovorov, ki urejajo različna mednarodna vprašanja, tako bilateralna kot multilateralna, bodisi regionalna bodisi univerzalna, na odprt ali zaprt način, na zakonodajen ali pogodben itd.

⁶ Politička enciklopedija. Beograd, 1975, s. 561/2

Za namen tega pisanja je gotovo najbolj pomembno tisto pravo, ki ureja vojno, genocid, terorizem, kršitve humanitarnega prava, ravnanje z narodnimi manjšinami, postopke z obravnavanjem narodnih manjšin itd. Z njim je prišlo do kriminalizacije ravnanja države in s tem v zvezi tudi do sprejemanja pravnih državnih obveznosti pri reševanju ali blažitvi mednarodnih spopadov. Mednarodna skupnost bodisi v okviru združenih narodov bodisi na posameznih regionalnih območjih čedalje pogosteje posreduje v konfliktnih in posega vanje, ne nazadnje tudi z vojaškimi silami in ne le s humanitarno pomočjo in različnimi človekoljubnimi organizacijami. Toda dogaja se, da pripadnike mednarodnih sil pri opravljanju nadzorstvenih nalog ubijajo, streljajo nanje, jemljejo za talce, ali še kako drugače onemogočajo oziroma ovirajo pri njihovih dejavnostih.

Po drugi strani se države, ali v njihovem imenu kakšne posebne organizacije ali posamezniki, zaradi različnih interesov vmešavajo v mednarodne konflikte z vojaško pomočjo, s trgovino z orožjem, z materialno pomočjo, tja do politične in psihološke podpore ali še česa, zato da bi dobila prednost prijateljska stran, s tem pa bi dosegle lastno korist, prizadele ali oškodovalle nasprotnika, oslabile ali pridobile možnost vpliva na razplet dogodkov itd. Razlogov za vmešavanje, vpletanje, razreševanje in pomirjanje konfliktov ni malo. Zgodovina človeške civilizacije je hkrati zgodovina vojna, državnega nasilja, masovnega uničevanja, pobijanja in posiljevanja, s katerim so si zmagovalci vedno lastili premagančeve ženske in ga tako prizadeli ne le materialno, ampak so ga tudi sramotili in ponižali. To se je v človeštvu ohranilo do danes. Posilstva žensk nasprotnega tabora v BiH, Ruandi in drugod, dokazujejo, da je vojna neizprosna. V njej gre za stanje, v katerem vojskujoče se strani zato, da bi dosegle vojaško, politično, gospodarsko pa tudi moralno prednost, uporabljajo vsa možna sredstva (četudi so prepovedana) za uničevanje nasprotnika, za okupiranje njegovega ozemlja in za reševanje spornih vprašanj v lastno korist. Nasilje je torej lastnost države, ki najema tudi tuje plačance, če ne zmore sama vseh umazanih opravil, kar se je pokazalo skozi vso človeško zgodovino.

Toda polagoma je vendarle prišlo do mednarodne regulacije individualne in kolektivne samoobrambe, do pravice narodov za samoopredelitev, do varstva narodnih manjšin in sprejemljivejših pogledov na narodnoosvobodilne vojne, do ustrežnejšega ravnanja z vojnimi ujetniki in do ureditve prenekaterih drugih vprašanj, pomembnih za uravnavanje državnega nasilja, vključno z organizacijami za posredovanje v konfliktih. V ta namen se ustanavljajo (kljub nasprotovanjem, ki izhajajo iz blokovske ureditve v hladni vojni) posebne mednarodne organizacije, bodisi stalne (npr. NATO) bodisi ad hoc za pomirjanje, poravnavanje ali blažitev razmer ali celo

za vmešavanje z vojaškimi silami (kot so npr. Unprofor, Ifor, Sfor v BiH itd.), zaradi vzdrževanja nekkih dogovorov, čestokrat doseženih s prisiljevanjem sprtih strani ali z grožnjami pred mednarodnim sankcioniranjem. Začenja se torej krepiti in širiti **konfliktni menedžment** in utrjevati mednarodno sodelovanje zaradi kolektivne varnosti. Mednarodne mirovne sile odhajajo v posamezne dele sveta, kjer so konfliktna žarišča in sprte strani tako razgrete, da jim ni mogoče zaupati, da bodo same uresničevale dogovore, ki so jih sprejele ob navzočnosti bolj mogočnih kot so same (npr. Daytonski sporazum, Ciper, Izrael, Zair ob vmešavanju Ugande, Burundi in Ruande itd.).

Kljub mednarodnim prizadevanjem pa ni mogoče pričakovati, da ne bi prihajalo do trenj, v katerih država zaradi svojih političnih in drugih interesov ne bi vztrajala pri rabi nasilja. Kajti že Rimljani so prav tako rekli: "Sueti impere servitutem non ferunt" (Tisti, ki so se navadili zapovedovati, ne prenašajo suženjstva).

4. Kriminalizacija moči države

Vsaka država si prizadeva ohraniti svojo suverenost. To se čuti tudi danes, čeprav samo pri ustanavljanju različnih mehanizmov, namenjenih mednarodnemu sodelovanju in različnemu združevanju, ne nazadnje tudi v NATO, Evropski uniji, EFTI, CEFTI, Seci, da sploh ne omenjam Organizacije združenih narodov, za katero je novi generalni sekretar, Kofi Anan, prav tako dejal: "Vlade morajo same pri sebi ugotoviti, kaj naj počno Združeni narodi".⁷ Suverenost pomeni, da je država najpomembnejša na svojem območju in neodvisna od drugih, njej enakih subjektov, vsi nižji od nje so tudi od nje odvisni. Četudi suverenost obravnavajo različne teorije, tja do teorije o negiranju suverenosti in ideoloških izhodišč o omejevanju suverenosti⁸, se suverenost držav pojmuje kot lastnost, ki uživa visoko stopnjo nedotakljivosti in samostojnosti. Zato se hkrati tudi politično izrablja v najrazličnejših konfliktih, ne nazadnje kot možnost za vzdrževanje enotnosti državljanov, kadar je njihova država kakorkoli ogrožena.

Država je prav zato lahko zelo represivna v bojarni za svojo suverenost ter integriteto. Vedno se varuje pred različnimi motnjami, ki prihajajo tako od zunaj kot nastajajo znotraj njene suverenosti in jurisdikcije in prav s tem v zvezi nastajajo različni pojavi, ki prekoračujejo poglede o njeni moči in

⁷ Stojanov, V.: Kofi Anan se glede reforme ZN ne strinja z Američani. Delo, 9.1.1997, s. 7.

⁸ Politička enciklopedija. Beograd, 1975, s. 1046-1048.

dopustnosti delovanja. Zato je tudi, zlasti z razvojem humanizma in pod vplivom humanitarnega prava, moralo priti do omejevanja brezobzirnosti države in njenih organov, še zlasti v konfliktnih mednarodnih položajih. Kajti tudi države morajo vedeti, kaj je dovoljeno in kaj ni. In v mednarodni politiki je bilo prav tako treba vpeljati določeno prisilo za vzdrževanje medsebojnega državnega vedenja na prenekaterih področjih, kot so npr. vojna, okupacija, varstvo teritorija ali "življenjskega prostora" (Lebensraum za časa nacizma) državni terorizem in še kaj, tja do pravil za pravično vojno (ius in bellum) in prava za vojno (ius in bello).

Z mednarodnim, vojnim, humanitarnim in drugimi vrstami prava naj bi se tako zavarovali ne le interesi držav, marveč v marsičem tudi človekove pravice, ki so največkrat in najbolj neusmiljeno ogrožene prav od države - tako tuje kot domače. Kajti državni kriminal je kriminal močnih in ga je nemogoče zatreti, zato ga velja poskušati vsaj omejevati in to predvsem s pomočjo, posredovanjem in nadzorovanjem mednarodnih organizacij in na podlagi mednarodnega (oz. meddržavnega) prava.

V človeški zgodovini je polagoma vendarle prišlo do kriminalizacije "vedenja" države v okviru različnih mednarodnih pravnih aktov, konvencij, deklaracij, resolucij, protokolov, dogovorov itd., s katerimi se vpeljujejo obveznosti in sankcionirajo kršitve. Država tako lahko postane storilec kršitev, za kar jo zadenejo prenekateri sankcije, neposredne storilce pa procesirajo za dejanja, ki so jih storili za državo tako v njenem imenu kakor tudi za njen račun (kolikor seveda v mnogih primerih ne gre za prekoračitve pooblastil ali obhajanje njenega lastnega prava). Pri tem je treba marsikdaj upoštevati navidezno samostojnost posameznih državnih organizacij, ki so največkrat med kršitelji tako mednarodnega prava kot človekovih pravic in mednarodnih svoboščin.

Za naš namen velja zlasti poudariti: načelo neintervenciranja v mednarodnih odnosih, ki izhaja iz Resolucije generalne skupščine OZN; določbo o neuporabi grožnje s silo ali uporabe sile, uperjene zoper ozemeljsko nedotakljivost ali politično neodvisnost katerekoli države, kar omenja ustanovna listina Združenih narodov; različne konvencije kot so tokijska, haaška, montrealska itd. za preprečevanje terorizma, med katerimi je tudi "državni"; odvracanje od represalij; mednarodne sporazume o uničenju kemičnega in biološkega orožja⁹; različne konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin; konvencije o izročitvi,

o trgovini z mamili in orožjem in kriminal, ki ogroža državno suverenost, nacionalne ekonomije, demokratske vrednote itd.

Skratka, gre za najrazličnejše oblike vplivanja na ravnanje države in omejevanje njenega uveljavljanja ali varstva interesov v mednarodni skupnosti, od Združenih narodov, različnih regionalnih institucij na posameznih kontinentih, v Evropi, od Sveta Evrope, Evropske unije, različnih konferenc o varnosti in sodelovanju, mednarodnih resolucij in druge judikature. Neredko se nalaga državam članicam, da posamezna vprašanja uredi z domačim pravom, bodisi ustavnim bodisi kazenskim, ali kako drugače inkriminirajo določeno vedenje in ravnanje ter poskrbe za uresničevanje mednarodnega prava.

V inkriminacijah ter penalizacijah mednarodnega vedenja je vedno veliko "političnosti". Dogaja se, da se vojaške akcije in pranje "umazanega perila", ukrepanje zoper "neposlušne" ali "težko upogljive" (vojna v Zalivu, ukrepanje v Somaliji itd.) prepušča le nekaterim, da pripeljejo do pričakovanega rezultata, zlasti če na kriznih območjih odpovedo mednarodne organizacije. Številna vprašanja mednarodne varnosti čedalje bolj obravnava mednarodna skupnost, ne glede na to, ali gre za ohranjanje miru, odvracanje od vojn in državnega terorizma, za preprečevanje mednarodne trgovine z orožjem ali za pomoč beguncem ali razseljenim ljudem itd. Kršitve, ki izhajajo iz tega, so čedalje bolj pod mednarodno regulacijo in pod mednarodnim nadzorom.

5. Politika zanikanja

Stanley Cohen¹⁰ razgrinja v pisanju o razmerah v njegovi deželi Izraelu svoj pogled na konflikt s Palestinci, ko opisuje najrazličnejša nasprotja med obema narodom, ki živita skupaj, pa se ne moreta pomiriti, ne nazadnje tudi zaradi zgodovinskih nesporazumov in drugih vzrokov, med katerimi tudi verski in kulturni niso tako nepomembni. Osrednje vprašanje, ki ga načinja je kriminal države oziroma represivnih organov kot sta vojska in policija, ki skrbita za varnost pred tistimi, ki se upirajo legitimni oblasti. Oblast pa ne priznava ali zanika svojega nasilja oziroma sprevrača posamezne dogodke primerno "politiki trenutka" in zavaja mednarodno javnost, jo tolaži in hkrati pomirja, kar velja tudi za domače prebivalstvo. To sprevračanje dejstev, zagovarjanje dejavnosti, opravičevanje krivde in sploh, kar zadeva neustrezno ali dvomljivo ravnanje z ljudmi, ki so drugačni od tistih, ki imajo oblast - imenuje "kulturo zanikanja". Svoje izhodišče med

⁹ Po poročilih CIA vsaj 15 držav razvija tovrstno orožje. To so Iran, Irak, Libija, Sirija, Severna Koreja, Tajvan, Izrael, Egipt, Vietnam, Laos, Kuba, Bolgarija, Indija, Južna Afrika, Kitajska in Rusija. Največjo zaskrbljenost ustvarja prvih pet držav. V.N.: Teroristi z virusi. Mag 3 (1997) 4, s. 68.

¹⁰ Cohen, S.: Human rights and crimes of the state: the culture of denial, v Muncie et. al. eds.: Criminological Perspectives, s. 489-507

drugim opre tudi na teorijo o tehnikah nevtralizacije piscev Sykesa in Matze iz leta 1957 (kot relativno staro pojasnjevanje zmanjševanja krivde in odgovornosti) ter razmišljanje Sheleffa (Bystanders iz leta 1978) o nevmešavanju v dogodke.

Sheleff sodi, da gre pri nevmešavanju za tri možnosti razlage in sicer: za porazdelitev odgovornosti; za nezmožnost poistovetiti se z žrtvijo in nesposobnost predstaviti si učinke posredovanja. To pojasnilo je gotovo najmanj uporabno, če gre za organizacijo kot je država. Zato se zdi, da bolj ustrezajo tisti razlogi za opravičevanje državnega kriminala, ki izhajajo iz tehnike nevtralizacije, ki temelji na: zanikanju škode, zanikanju žrtve, zanikanju odgovornosti, na obsojanju obsojvalcev in na sklicevanju ali rotenju k višji zvestobi.

Odveč bi bilo za tole priložnost pojasnjevati posamezne trditve tako teorije o tehnikah nevtralizacije kot vloge nedolžnih opazovalcev, ker sta oba vira že tako tradicionalna in poznana v kriminoloških krogih, da ni mogoče dodati nič novega. Ker pa gre za državo (kolikor tehniko nevtralizacije uporabimo zanjo) bi bilo bolje, da Cohenovo "kulturo zanikanja" pojmujejo kot "politiko zanikanja". Saj država, kolikor opravičuje svoje neustrezno ravnanje tako pred svojimi kot pred tujimi državljani, to počenja zaradi nekih političnih interesov in ne zaradi neke svoje kulture - kakršnakoli že je. Sploh pa, v imenu čigave kulture, katere elite, katere stranke ali politične ideologije. Kajti pri opravičevanju krivde in odgovornosti države, pri zavračanju njenih žrtev in škode, pri pozivanju na zvestobo svojih državljanov, ki naj sprejmejo, kar je država storila drugim za dobro in pri morebitnem zaničevanju tistih, ki opozarjajo na neustrezno državno ukrepanje gre predvsem za razmerja, ki izhajajo iz neke politike in njene koristi. Zato se zdi dosti bolje, da celovit pogled na to problematiko ne imenujemo kultura, ampak "politika zanikanja". Politika zanikanja predvsem zato, ker vedno služi nekemu namenu v politiki, kot praksi upravljanja in vodenja družbe.

Ni države, ne glede na ureditev, strankarsko-politična razmerja in odnose moči, razmerja sil in pomen elit, ki ne bi utemeljevala svojih ukrepov iz svojih izhodišč, jih zagovarjala, opravičevala, pridobivala podporništvo z različno politično in drugo propagando, demonizirala ali satanizirala nasprotnika, ga zaničevala in poniževala, sramotila in zmanjševala njegov ugled in pomen, si pripisovala zasluge, povečevala svojo vlogo, jo utemeljevala in razlagala glede na pomembnost trenutka, psihološko preračunano vplivala na javnost v celoti in na posamezne posebno pomembne segmente, politično socializirala ljudi s posameznimi potrebami, jim ponujala svoje poglede na reševanje pomembnih vprašanj, zmanjševala svoje nesprejemljive vplive (vključno z zatiranjem in omejevanjem avtonomnosti domačih medijev) in še kaj.

Ni redkost, da se pod krinko patriotizma, nacionalnih vrednot, pomoči svojim manjšinam na tujem, zaradi vzdrževanja nekih skupnih interesov s podpiranjem skrajnežev, tja do zastraševanja, samoobrambe, nacionalne varnosti, ideološkosti ali samo zaradi zbiranja informacij, počenjajo najrazličnejše dejavnosti v prid države. Pri tem se pogosto celo spreminja in prilagaja zgodovina (revizionistična zgodovina, kar tudi pri nas ni neznan pojav), skuša zanikati preteklost, točnost podatkov ali virov in sploh, kot pravi Cohen¹¹, prihaja do individualiziranega ali strukturalnega zanikanja kakor tudi organizacijskega, moralnega ter psihološkega.

S politiko zanikanja si država olajšuje položaj tako doma kot na tujem, kar je zanjo najbolj pomembno. S kršitvami, s katerimi so ogrožene človekove pravice in temeljne svoboščine, jo danes v sodobnem svetu vedno najbolj prizadene določeno mednarodno obsojanje, kajti s tem država izgubi svoj ugled v svetu. Zato merjenje državnega kriminala ni pomembno za mednarodno združevanje. Državo - kršiteljico neradi sprejemo v mednarodne integracije, še posebno če ni velesila.

6. Procesiranje storilcev

Že zdavnaj v preteklosti so mnoge stare civilizacije obsojale množično uničevanje ljudi, npr. z zastrupljanjem hrane in vodnjakov. Grki in Rimljani so imeli podobna ravnanja za kršitev *ius gentium*. Taka dejanja so bila prepoveda na tudi v Indiji, že v petem stoletju pred našim štetjem, kakor tudi tisoč let kasneje pod Saraceni¹². Različne prepovedi je vseboval tudi "Zakon vojne in miru" nizozemskega državnika Huga Grociusa. Obsojanje prenekaterih dejanj v vojni pa se je uvedlo z ženevskimi in haaškimi konvencijami in seveda z ustreznimi in kasneje razvijajočo se zakonodajo v posameznih državah.

Do poskusov nekakšnega mednarodnega sojenja vojnim zločincem pa je prišlo v začetku tega stoletja v okviru delovanja Mednarodnega odbora Rdečega križa. Zamisel se znova pojavi kasneje, po 1. svetovni vojni, ko so zavezniki - zmagovalci predvideli v 227. in 288. členu Versajske pogodbe ustanovitev sodišča za kaznovanje "najhujših kršitev mednarodne morale in svetosti sporazumov"¹³. Neuspešna prizadevanja za ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča so znana tudi iz leta 1926, ko se je več mednarodnih organizacij, med njimi tudi Mednarodno združenje

¹¹ Cohen, prav tam, s. 501/2.

¹² V.N.: Teroristi z virusi. Mag 3 (1997) 4, s. 68.

¹³ Zagorac, D.: Med pravico in političnimi interesi. Delo, 19.2.1997, s. 4; Bohte, G.: Trajen opomin in večno svarilo. Delo, 2.10.1996, s. 7 in drugi.

za kazensko pravo. Mednarodna zveza pravnikov in še nekateri, trudilo ustanoviti organ za obsojanje vojne in kaznovanje storilcev.

Druga svetovna vojna je znova povzročila veliko grozot. Zato so januarja 1942 pripravili zavezniško konferenco o kaznovanju vojnih zločinov, na kateri so omenjali tudi množične poboje Židov. Štiri zmagovite države so se po moskovski deklaraciji, 8. avgusta 1945, sporazumele o ustanovitvi mednarodnega vojnega sodišča v Nürnbergu, kjer so 20. novembra 1945 pričeli s sojenjem nacističnim zločincem. Leta 1946 pa je vrhovni poveljnik zavezniških sil na Pacifiku izdal ukaz o ustanovitvi mednarodnega sodišča za Daljni Vzhod. Na obeh sodiščih so kasneje obsodili nemške in japonske voditelje za vojno in njene posledice, tako v Evropi kot v Aziji.

Po letu 1948 je komisija za mednarodno pravo na željo Generalne skupščine OZN začela proučevati možnosti za ustanovitev stalnega mednarodnega kazenskega sodišča. Toda mednarodni odnosi, razmerja sil, različni interesi in hladna vojna ter blokovska razdelitev sveta so kljub predložitvi osnutka statuta ustavili začet proces.

Potek dogodkov v nekdanji Jugoslaviji in vojna v Ruandi so privedli do ustanovitve mednarodnega organa za pregon vojnih zločincev oz. odgovornost za množično in sramotno kršitev človekovih pravic in določil humanitarnega prava ter za preprečitev nadaljnjih kršitev. S problematiko se je ves čas ukvarjal tudi Varnostni svet ZN, ki je o zadevi sporel več resolucij za proučevanje posameznih vprašanj, še posebej v zvezi z etničnim čiščenjem, zastraševanjem in preseljevanjem ljudi, posiljevanjem in drugimi pojavi.

Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (ICTY) izreka samo zaporne kazni. Najstrožja kazen je dosmrtna ječa¹⁴. Če bo prišlo do stalnega mednarodnega kazenskega sodišča, bodo obsojenci prestajali kazen v državah, ki bodo na seznamu za ta namen, potem ko bodo izjavile, da so jih pripravljene sprejeti. Če jih ne sprejme nobena država, bo potekalo izvrševanje kazenskih sankcij v državi, kjer bo sedež mednarodnega sodišča.

Iz preteklosti so znane težave s procesiranjem vojnih hudodelcev (zlasti iz nacistične vojne), različni pravni in moralni razlogi, državni interesi, vpletanja obveščevalnih služb itd., ki so v marsičem delovali na nekritično presojo krivde in odgovornosti pri posameznikih, čeprav je bilo dosti ljudi kazno-

vanih po domačih kazenskih zakonodajah v državah, ki so jih procesirale. Osumljenci kot so Cooper, Serafimowich, Demjanjuk, Gecas¹⁵ in drugi so se uspeli ubraniti, če ne kazenskega pregona pa obsodbe predvsem zaradi težav z birokracijo, pomanjkanja dokazov, izginotja prič in iz drugih razlogov, ki so pokazali, da je sojenje ljudi za delovanje v daljnji preteklosti - povsem neučinkovito, nepraktično in hkrati zelo drago. Tudi razpršenost sojenja po različnih državah potrjuje potrebo po ustanovitvi stalnega sodišča, kar naj bi bila kot ena izmed glavnih nalog organizacije Združenih narodov od leta 1994 dalje. Nevladna organizacija Human Rights Watch nasploh predlaga, da bi "statut sodišča moral kodificirati kazni za vse zločine, tako da sodniki ne bi imeli prvenstvene naloge pri določanju višine kazni"¹⁶.

Pristojnost prihodnjega mednarodnega kazenskega sodišča bo **protiutež pristranskemu ravnanju držav**, ki popuščajo pri sojenju storilec - svojim državljanom. Kajti posamezne države ne storijo dovolj ali ničesar, kadar je to v njihovem interesu, obotavljajo se odpravljati dejavnike, ki so razlog za kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin, pa tudi opuščanje pregona ponekod po svetu ni nobena redkost več. To seveda pomeni državno varstvo za mučitelje in morilce, nekaznovanje pa je lahko motivacija za posnemanje, obrambni mehanizem za opravičevanje zla in hkrati prenašanje odgovornosti na državo - kot družbeno organizacijo, katere kazensko-pravni sistem tolerira nezakonitosti in kršitve, politični kriminal in presoja po koristih, ki jih prinaša lastnemu političnemu sistemu.

7. Vojni kriminal - kot državni kriminal

Država stori najhujša kazniva dejanja v vojni, z državnim terorizmom in drugimi podobnimi pojavi nasilnega poseganja zunaj svojega ozemlja. Zlasti velika je njena odgovornost za kršitve pravic vojnega prava, za dejanja zoper človečnost in mednarodno pravo. Posebno **pozornost** pri tem zasluzi **okupacija**, ki pomeni osvojitve, zasedbo ali zavzetje tujega ozemlja z namenom vzpostaviti lastno suverenost. Kljub regulaciji vojne okupacije s haasko (1907) in ženevsko konvencijo (1949), s katerima se urejajo tudi razmerja do prebivalstva na okupiranem ozemlju, se vendarle dogaja najrazličnejši kriminal države, s katerim se kršijo človekove pravice in temeljne svoboščine, kar je v nekdanji Jugoslaviji zlasti pokazala vojna v BiH, pa vse druge današnje vojne zunaj Evrope ali mednacionalni, medetnični, medverski in drugi spopadi, ki ustvarjajo neprecenljivo škodo človeškim vrednotam. Sodobna

¹⁴ To sodišče je 29.11.1996 izreklo prvo kazen bosanskemu Hrvat in ga kaznovalo na 10 let zapor. Kot posebnost pa se je pred bavarskim deželnim sodiščem februarja 1997 začel postopek zoper bosanskega Srba. Gre za prvi primer, da nemško sodišče obravnava obtoženca za dejanje, storjeno na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Delo, 25.2.1997, s. 24.

¹⁵ O'Donnell, s. 153.

¹⁶ Zagorac, D., prav tam 24.2.1997, s. 5.

občutljivost za ta vprašanja, globalizacija kazenskega pravosodja, različne oblike varstva pred strateškim presenečenjem, mednarodni dogovori in sporazumi, posredovanje mednarodnih sil, združevanje zaradi vzdrževanja miru in mirnega reševanja mednarodnih konfliktov itd., zmanjšujejo možnost nenadzorovane uporabe nasilja držav. Toda različne ideologije, politično-strateški interesi, nacionalizmi, separatizmi in drugi procesi bodo še vedno razlog za konfrontacije med državami, narodi, etničnimi in verskimi skupinami. Take posledice bodo prinesli tudi različni totalitarizmi in delovanja posameznih diktatorjev, ki motijo svetovni mir, se oborožujejo, pripravljajo na biološko vojno, snujejo atomsko orožje tja do "vojne zvezd" in ustvarjajo nestabilnost, strah, izzivajo oboroževanje nasprotnika in nasploh ustvarjajo potrebo po nenehnem pripravljanju na vojno, s tem pa zmanjšujejo sredstva za druge, dosti bolj potrebne namene.

Ti pojavi in procesi, ki v temeljih ovirajo demokracijo, človekove pravice in temeljne svoboščine, vlogo prava in ustvarjajo najrazličnejši kriminal, za katerim tako ali drugače stoji država - niso nikjer v nobenih kriminalnih statistikah. Le redkokdaj jih obravnavajo kriminologija, viktimologija, kriminalna politika in podobne discipline, ki se ukvarjajo s temnimi platmi človeške družbe. Hkrati pa gre pri tem tudi za zatiranje resnice, sprevrčanje dejstev, speljevanje nasprotnika in druge možnosti zavajanja in preslepitve, ki v zgodovini sploh niso novost, ampak predvsem spretnost pri doseganju ciljev posameznih držav, ki z mitologijo moči, nasiljem in razkazovanjem nečlovečnosti ter s svojimi "svetimi vojnami" skušajo uresničevati lastne strateške interese (tudi na ozemlju nekdanje Jugoslavije). Zato ne prihaja kar tako do predlogov za oblikovanje posebnih para-vojaških, policijskih in drugih enot, ki bi v posameznih delih sveta lovile storilce in jih predajale mednarodnemu sodišču v Haagu, če so na seznamu vojnih zločincev¹⁷, za ustanovitev posebnih sil za posredovanje na konfliktnih žariščih, za humanitarne posege pri ogroženem prebivalstvu, ki se izseljuje

pred nevarnostjo in išče zavetje, kjer jim ga hočejo nuditi itd. Vojne migracije potekajo čedalje bolj nadzorovano, ob večji previdnosti in sumničavosti imigrantskih držav.

Nekateri menijo, da bo v prihodnosti prišlo do konflikta civilizacij in da spopadi ne bodo več potekali med nasprotnimi ideologijami¹⁸. Že vojna v BiH naj bi bila posledica spopada katoliške, islamske in pravoslavne civilizacije. Drugi sodijo, da je doktrina laissez-faire kapitalizma preveč neomejena v zasledovanju lastnih interesov zaradi, česar je "odprta družba" v nevarnosti. Zato preživetje najmočnejšega ne sme postati vodilno načelo civilizirane družbe. Tudi zlom represivnih režimov ne vodi samodejno k odprti družbi¹⁹. Skratka, razlogi za mednarodno konfliktnost so na najrazličnejših ravneh, toda rešitve se pričakujejo predvsem v preventivnem konfliktnem menedžmentu, v različnih oblikah mednarodnega sodelovanja, v institucionaliziranem dialogu, v strukturah multilateralnega sodelovanja, v oblikovanju multi-etničnega sožitja ter odpravljanju radikalnih patriotizmov, verskih fundamentalizmov, ekstremističnih nacionalizmov in različnih frustracij, ki zastrupljajo ljudi, tako da ubijajo sosede in znance, s katerimi so bili še včeraj prijatelji.

Vsaka država je samostojna pri obvladovanju lastne moči. Ima tudi možnost premagovati različne oblike ekcesivnosti, ki se porajajo v njenem okrilju. Toda tisto, kar počenja s svojimi kršitvami, je gotovo v določenem razmerju njene moči nasproti drugim, pa četudi izhaja iz njene dezorganizacije. Kriminal, ki ga ustvarja, je pri tem znamenje konfliktnosti v njej sami, čeprav ga opravičuje s še tako "dobrimi" tehnikami nevtralizacije. Zato tudi postaja država nasilja.

Kriminologija zelo redko sega v kriminal države, ker je preveč zmotan, ne pojasnjuje ga v etnoloških razsežnostih, njegovo nadzorovanje je največkrat neučinkovito, zato je tudi odgovornost zanj prepuščena predvsem strateško-političnim razmeram. Toda na obzorju se vendarle nakazujejo spremembe.

¹⁷ V.S.: Posebne enote za lov na vojne zločince. Delo, 20.12.1996, s. 1.

¹⁸ Huntington, S. v Bertram, C.: Išoč novega sovražnika. Delo, 14.12.1996, s. 40/1, isti pisec: Huntington se moti. Delo, 25.1.1997, s. 37.

¹⁹ Soros, G.: Grožnja kapitalizma. Delo, 25.1.1997, s. 36/7.

LITERATURA

1. Björge, T., Witte, R.: *Racist Violence in Europe*. St. Martin's Press, London 1993, 261 s.
2. Concerns in Europe. *Amnesty International*. July-December, March 1996, London 1996, 63 s.
3. Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offender. Cairo, 28 April-8 May 1995 - razna gradiva.
4. *Documentation der 10 Internationale Fachtagung zum Thema "Demokratie in Anfechtung und Bewährung-zur Problematik von organisierter Kriminalität, Terrorismus und Drogenbekämpfung"*. Hanns-Seidel-Stiftung, Moskau 1993, 163 s.
5. Geršak T.: Bo še kdaj kdo, ki bo Bosanec. *Revija obramba*. Ljubljana, 24 (1992) 9, s. 4-9.
6. Geršak, T.: Ločnica med vojno in terorizmom. *Revija obramba*. Ljubljana, 24 (1992) 6, s. 10-13.
7. Henry, S., Milovanovic, D.: *Constitutive Criminology*. Sage Publications, London, 1996, 288 s.
8. Heronymi, O.: The evasion of state responsibility and the lessons from Rwanda: the need for a new concept of collective security. *Journal of Refugee Studies*, 9 (1996) 3, s. 236-239.
9. Kirbus, V.: Zlati časi balkanskih vohunov. *Revija obramba*, 24 (1992) 11-12, s. 6-11.
10. Lopez Rey, M.: Criminological manifesto. *Federal probation*, 39 (1975) 3, s. 18-22.
11. Muncie, J., McLaughlin, E., Langan, M. eds.: *Criminological Perspectives*, Sage Publications, London 1996, 530 s.
12. Nikolić-Ristanović, V. et al: *Žene, nasilje i rat*. Beograd 1995, 207 + XLII s.
13. O'Donnell, Th.: The prosecution of war criminals: dilemmas of law and policy. *The Criminologist* 20 (1996) 3, s. 153-160.
14. Pagon, M. ed.: *Policing in Central and Eastern Europe*. College of Police and Security Studies, Ljubljana 1996, 730 s.
15. *Pravni leksikon. Savremena administracija*, Beograd, 1985.
16. Reyntjens, F.: Rwanda: genocide and beyond. *Journal of Refugee Studies*, 9 (1996) 3, s. 240-250.
17. Roth, S.: *The Legal Fight Against Anti-Semitism*. Tel Aviv University 1993, 123 s.
18. Rutinwa, B.: The Tanzanian governments response to Rwandan emergency. *Journal of Refugee Studies*, 9 (1996) 3, s. 300-301.
19. Therborn, G.: *Ideologija moči in moč ideologije*, Ljubljana, Cankarjeva založba 1987, 159 s.
20. Turi, A.: *Državni terorizem*. Neobjavljena diplomatska naloga, VŠNZ, tipko pis, Ljubljana 1986, 48 s.
21. Videtič, J.: *Vloga policije pri zagotavljanju evropske varnosti*, tipkopis, MNZ, Ljubljana 1996, 36, s.
22. Wilkins, B.T.: *Terrorism and Collective Responsibility*. Routledge, London 1992, 160 s.

The state - a violator of international security and coexistence

Janez Pečar, LL.D., Professor of Criminology, Rozmanova 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

The history of mankind is also a history of wars, state violence, mass destruction, killing of people, rape of women, burning and unimaginable destructiveness. Wars between states, social classes, religious groups, different political orientations etc. give rise to the lowest human drives and cause phenomena and events which are considered in normal situations a crime of the most devastating extent. But as they happen due to the very particular interests, a diversity of criteria for the assessment of evil is already determined by reasons that generate this violence. This is a moral relativism that is used, along with various techniques of rationalization, to justify a damage, inflicted to the opposite party. For this reason, most of international and other conflicts are solved even nowadays by recourse to violence, monopolized by the state. This gives also rise to the most different kinds of state crime in the frame of individual hegemonies, domination, imperialism, expansionism, colonialism etc.

International law has begun, particularly in this century, to regulate international and inter-states conflicts. International community has established also some kind of a conflict management in order to intervene in conflicts. Along with this, there are international legal instruments, resolutions, declarations, conventions, protocols and agreements that criminalize and penalize the power of states and their behaviour. In spite of the policy of denying numerous phenomena, events and harm taking place in international relations and presenting a threat to the international security and coexistence, the operation of international tribunals for particular areas has nevertheless started and by them, proceedings against perpetrators of state crime, resulting also in a condemnation of states, standing behind the offenders. There are also expectations upon the foundation of a permanent international criminal tribunal for war crimes, crimes against mankind and other offences - and ultimately, also for state crimes.

Key words: state, violence, war, state terrorism, international conflicts, collective security, international law, state crime, policy of denial, war crime

UDC 343.353